

Nr 307.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med vissa bestämmelser om dödande av handlingar som förstörts under krig m. m.; given Stockholms slott den 17 oktober 1941.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag med vissa bestämmelser om dödande av handlingar som förstörts under krig m. m.

GUSTAF.

K. G. Westman.

F ö r s l a g
till
L a g
med vissa bestämmelser om dödande av handlingar som förstörts
under krig m. m.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen förordna att, med avvikelser från vad i lagen om dödande av förkommen handling stadgas, följande särskilda bestämmelser skola tillämpas.

2 §.

Förutom de handlingar som enligt ovannämnda lag kunna bli föremål för dödning må ock obligation, som kan antagas hava blivit förstörd eller eljest förkommit, dödas efter därom gjord ansökan.

3 §.

Kungörande av inkomna ansökningar om dödning skall äga rum å tid och på sätt Konungen bestämmer. Konungen må ock bestämma tid för fullföljd av inkomna ansökningar om dödning.

4 §.

Visar den som gjort ansökan om dödning sannolika skäl att handlingen för honom förstörts eller eljest förkommit, äge rätten eller domaren, efter att hava berett gäldenären eller, i fråga om aktiebrev, bolaget tillfälle att yttra sig, för tiden intill dess ärendet blivit genom laga kraftägande beslut avgjort berättiga sökanden att tidigast tre månader från förfallodagen lyfta ej uppuren avkastning å handlingen såsom om han innehade denna. Beslut som nu sagts må jämväl avse förfluten tid.

Beslutet må när som helst återkallas. Det åligger rätten eller domaren att genast underrätta gäldenären eller bolaget, när återkallelse skett.

Beslut som avses i första och andra styckena skall, såvitt ej annorlunda förordnas, omedelbart lända till efterrättelse. Beslut om återkallelse må dock

ej åberopas mot gäldenären eller bolaget förrän det kommit gäldenären eller bolaget till handa.

5 §.

Avser ansökan om dödning allenast kuponger som utfärdats till skuldebrev eller aktiebrev, må beslut som i 4 § sägs meddelas med avseende å kupongerna såsom om ansökningen gällt jämväl huvudförbindelsen eller aktiebrevet.

6 §.

Konungen äger förordna, att vad i handling, som kan dödas enligt lagen om dödande av förkommen handling eller enligt denna lag, må vara bestämt om betalning hos annan än gäldenären eller, i fråga om aktiebrev, bolaget tills vidare ej må åberopas eller att bestämmelsen tills vidare skall vara underkastad den jämkning som Konungen bestämmer.

7 §.

Vad i 3—5 §§ stadgas skall, om Konungen så bestämmer, gälla ändå att ansökan inkommit innan förordnande enligt 1 § trätt i kraft.

8 §.

Konungen bestämmer viss tid, då ansökan senast skall hava ingivits till rätten för att bestämmelserna i denna lag skola tillämpas därå.

Denna lag träder i kraft dagen efter den då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 10 oktober 1941.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman, fråga om *dödning av värdehandlingar som förstörts i krig m. m.*

Föredraganden anför:

Enligt 1 § lagen om dödande av förkommen handling den 8 april 1927 må handling, vars företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning eller påkalla fullgörande av annan förpliktelse, dödas på begäran av den som förlorat handlingen, såframt det kan antagas att handlingen förstörts eller eljest förkommit. Detsamma gäller i fråga om aktiebrev och intecknad förskrivning som är ställd till viss man. I paragrafen stadgas undantag för banksedlar och obligationer. I 2—5 §§ meddelas bestämmelser om behörig domstol för ansökan om dödning, om formen för ansökningen, om underrättelser till vissa sakägare samt om föreläggande för sökanden att förebringa utredning.

Visar sökanden sannolika skäl, att handlingen förstörts eller eljest förkommit för honom, skall rätten enligt 6 § förelägga honom att å viss rättegångsdag fullfölja ansökningen, varjämte rätten utfärdar offentlig stämning som anslås å rättens dörr och genom sökandens försorg införes i allmänna tidningarna ävensom, där rätten finner lämpligt, i tidning inom orten. Införandet i allmänna tidningarna skall äga rum i första numret för januari, april, juli eller oktober månad, enligt vad rätten bestämmer. Vid utsättande av dag för ansökningens fullföljande skall iakttagas, att minst ett och högst två år komma att förflyta mellan dagen för införandet och den dag som utsättes för ärendets fullföljande. I 7 § stadgas bl. a., att ansökan, som ej fullföljes å utsatt dag, skall vara förfallen.

Innan fullföljd ansökning företages till avgörande, skall rätten enligt 8 § förelägga sökanden att förebringa utredning, huruvida efter den offentliga stämningens utfärdande inträffat omständighet som kan tjäna till upplysning i saken, såsom att ränta eller vinstutdelning uppburits eller krav eller påminnelse på grund av handlingen skett hos gäldenären. Finner rätten någon om-

ständighet ej ha förekommit som utvisar att handlingen finnes i behåll eller ger skälig anledning till antagande att så är fallet, skall handlingen dödas genom beslut av rätten. Dödas handlingen, må enligt 9 § den omständigheten att den ej kan företes icke utgöra hinder för sökanden att göra gällande den rätt som kunnat grundas på handlingen. Den, som är förpliktad att fullgöra vad i handlingen blivit utfäst eller vars egendom på grund av inteckning eller eljest häftar för utfästelsen, har att utfärda ny handling som svarar mot den dödade. Vad i lagen stadgas om den förpliktade skall, när fråga är om dödande av aktiebrev, tillämpas å aktiebolaget.

Vissa särbestämmelser gälla om inteckningar och om motböcker hos bank m. m. Beträffande motbok med postsparbanken meddelas bestämmelser i förordningen om postsparbanken.

I skrivelse till försäkringsinspektionen den 26 oktober 1939 har *svenska livförsäkringsbolags förening* framhållit, att avsaknaden av möjlighet att döda obligationer i nuvarande tidsläge med ökad risk för förstörelse av värdehandlingar framstode såsom en allvarlig brist. *Försäkringsinspektionen* har i skrivelse till Konungen den 22 december 1939 uttalat, att inspektionen funne det vara av största vikt att möjlighet infördes att döda obligationer som förstörts. Med anledning härav upprättades inom justitiedepartementet en den 18 mars 1940 dagtecknad promemoria angående dödning av obligationer. Vid promemorian fogade lagförslag, över vilka yttranden inhämtades av åtskilliga myndigheter och sammanslutningar, ha emellertid tills vidare icke föranlett lagstiftning.

I en den 8 april 1941 dagtecknad promemoria upptogs sedermera till behandling frågan om dödning av värdehandlingar i allmänhet, som förstörts eller förkommit under krigsförhållanden.

I sistnämnda promemoria anmärkes till en början, att såvitt kunnat inhämtas i utlandet i regel ej meddelats några särskilda bestämmelser därom men att i Holland utfärdats en förordning av den 1 mars 1941 som är av intresse. Denna innehåller jämförelsevis utförliga bestämmelser om förstörda eller förkomna innehavarpapper. Enligt förordningen skall för behandling av frågor om ersättning för förstörda handlingar finnas ett särskilt centralt organ. Denna central äger avfordra dem som utgivit innehavarpapper nya handlingar i den mån så finnes erforderligt, och utgivaren kan förklaras pliktig att inställa alla utbetalningar på handlingar som anmälas förstörda eller förkomna. Om skedda anmälningar utfärdas kungörelse. Framställes invändning mot gjord anmälan, hänvisas sökanden att stämma den som gjort invändningen till domstol. — Om det centrala organet finner utredningen i ärendet betryggande, utlämnas enligt förordningen en ny handling i den förstördas ställe. Den som i god tro innehar den rätta handlingen kan emellertid göra gällande skadeståndsanspråk hos centralen, som i sin tur har regressrätt mot den som utfått ny handling. Finnes utredningen ej betryggande men är det troligt att sökanden förlorat en sådan handling som avses med förordningen, kan centralen utfärda ett interimsbevis, som efter fem år kan utbytas mot en ny handling. Denna synes dock icke vara

avsedd att ersätta den ursprungliga, utan skall bl. a. erhålla ny beteckning m. m. Centralen svarar för att utgivaren ej åsamkas förlust genom utgivandet av nya handlingar, och har i sin tur regressrätt mot dem som bekommit nya handlingar. — Under tiden till dess ett ansökningsärende enligt förordningen avgjorts skola alla utbetalningar å handlingen gå till det centrala organet, som kan medge förskott å kapital och avkastning. Centralen äger upptaga vissa avgifter för sin verksamhet.

I promemorian uttalas, att en svensk lagstiftning i ämnet syntes böra utformas på grundval av 1927 års lag om dödning. Det vore visserligen icke uteslutet att en sådan anordning som i Holland kunde visa sig nödvändig eller mest praktisk, men i nuvarande läge borde det ej komma i fråga att framlägga förslag i sådan riktning.

Såsom en huvudpunkt i lagstiftningen upptages i promemorian först frågan om dödning av obligationer. I detta hänseende anföres följande:

Oavsett vilken ståndpunkt man vill intaga till frågan om dödning av obligationer under krigsförhållanden, är det uppenbart, att obligationer som förstörts genom krigsåtgärd böra kunna dödas. Många av de ur allmän synpunkt viktigaste inrättningarna, såsom försäkringsbolag, ha sina tillgångar huvudsakligen eller till väsentlig del placerade i obligationer och skulle kunna utsättas för katastrof, om dödning ej finge äga rum i händelse att obligationernas förvaringsrum och därmed även obligationerna förstördes. Hänsynen till den utländska marknaden kan i detta fall icke få vara avgörande. Härom torde delade meningar knappast kunna råda. Undantag kunde möjligen ifrågasättas beträffande obligationer, utfärdade av staten, för vilka i så fall riksgäldskontoret borde meddela erforderliga bestämmelser, eventuellt för premieobligationer. Detta synes dock knappast påkallat. Vad särskilt angår premieobligationer har gränsen mellan dessa och andra obligationer i viss mån utsuddats genom införandet av räntebärande obligationer med rätt att deltaga i vinstutlottning. Även om premieobligationerna i allt fall intaga en särställning genom att de kunna komma att representera ett värde, många gånger större än det ursprungliga, torde den försiktighet som fördenskull kan vara påkallad kunna tillgodoses genom lämpliga föreskrifter om kungörande av dödningens ansökningar och erforderliga krav på bevisningen.

Beträffande såväl obligationer som andra värdehandlingar uppkommer frågan, huruvida enligt de bestämmelser, som må anses erforderliga för krigsförhållanden, dödning skall få äga rum icke blott då man kan antaga att handlingen förstörts utan även då det må antagas att handlingen eljest förkommit. Den mest påtagliga krigsskadan sker ju genom förstörelse, och en viss risk kan möjligen anses förenad med att inbegripa på annat sätt förkomna handlingar. Det torde likväl icke föreligga tillräcklig anledning att i detta hänseende med avseende å krigsförhållanden göra avsteg från principen i 1927 års lag enligt vilken förstörda och eljest förkomna handlingar jämställas. Det är tydligt, att värdehandlingar under krig kunna förkomma som en indirekt följd av förstörelse. Om t. ex. ett bankvalv krossas, kan tillfälle yppas till stöld av de handlingar som förvarats där och alltjämt må finnas i behåll. Den som vid inventering av vad som finnes kvar saknar honom tillhöriga handlingar kan icke rimligen uteslutas från möjligheten att erhålla dödning, därför att det måhända är sannolikare att egendomen stulits än att den förstörts. Man torde icke heller böra begränsa möjligheten att erhålla ersättning för förlusten till sådana fall som äga nära samband med förstörelse av förvaringsrum. Härigenom skulle alltför många ömtåliga gränsfall upp-

komma. Varje förlust av värdehandlingar under krigsförhållanden bör alltså ge rätt till ansökan om dödning under de förutsättningar som anses böra gälla för sådan tid. En annan sak är, vilka krav som böra uppställas för bifall till ansökningen.

I promemorian har härefter beträffande huvudgrunderna i övrigt för lagstiftningen framhållits, att behovet av att erhålla ersättning för förstörda eller förkomna handlingar kunde tänkas framträda snabbt och giva sig tillkänna redan medan kriget ännu påginge och ny förstörelse ägde rum. Tydligt kunde ett dödningsförfarande som under sådana omständigheter igångsattes befaras bliva synnerligen osäkert, om ej särskilda åtgärder vidtoges. På denna grund kunde bland annat ifrågasättas, huruvida icke kungörende borde kunna uppskjutas. Å andra sidan märktes, att om förstörelse ägde rum i större utsträckning, väntetiden i dödningsärenden kunde tänkas vålla mer eller mindre allvarliga rubbningar i rättslivet. Detta talade för att införa möjlighet att snabbt ge rättighet att lyfta åtminstone avkastning å värdehandling som förstörts eller förkommit, även om slutligt beslut om huvudförbindelsens dödning måste anstå.

Beträffande den ifrågasatta lagstiftningens tillämplighet erinras i promemorian, att de beredskapslagar som tidigare antagits i vårt land i allmänhet angivits vara tillämpliga vid krig eller krigsfara, vari riket befunde sig, eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden. Det kunde möjligen ifrågasättas att begränsa den nu ifrågavarande lagstiftningen till det fall att Sverige råkade i krig. Då emellertid förstörelse genom krigsåtgärd kunde tänkas drabba vårt land, utan att riket kunde sägas befinna sig i krig, hade en sådan begränsning icke ansetts tillräddig. Med en vidare formulering bleve lagen mera användbar för olika tänkbara situationer utan att någon olägenhet behövde befaras. Kungl. Maj:ts förordnande borde emellertid krävas för att lagen skulle få tillämpas.

Vad härefter angår frågan vilka särskilda bestämmelser om dödning som kunde erfordras — utöver en utvidgning till obligationer — har i promemorian till en början uppmärksammats *f o r u m r e g l e r n a* i 2 § av 1927 års lag, enligt vilka ansökan om dödning i regel skall ingivas till domstolen i den ort, där förpliktelsen skall fullgöras eller, om sådan ort ej är nämnd i handlingen, till den domstol där den förpliktade är skyldig att svara i tvistemål som angå gäld i allmänhet. Härom anföres följande:

Att hinder mot tillämpning av dessa regler kan möta, är uppenbart. Behovet av möjlighet till avvikelse synes emellertid redan tillgodosett genom 2 § i lagen den 26 april 1940 (nr 272) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m. Enligt denna paragraf kan Konungen förordna, att de åligganden, som i fråga om rättsskipningen eller rättsvården tillkomma viss underrätt, skola, helt eller delvis, övertagas av annan likställd domstol. Härmed torde närmast åsyftas, att viss underrätt skall övertaga mål och ärenden som hört till underrätt vars jurisdiktionsområde utgör krigsskådeplats eller ockuperats. Det bör emellertid uppmärksammas, att om förstörelse ägt rum i större utsträckning, det kan vara praktiskt att i dödningsärenden gå än längre. Av vikt synes nämligen vara, att frågor om dödning av värdehandlingar som förstörts eller förkom-

mit under krig bedömas så enhetligt som möjligt. Även om det kan vara önskvärt, att ansökan såvitt möjligt ingives hos den underrätt i orten som enligt vanliga regler eller nämnda lagstiftning från år 1940 står närmast till, förefaller enhetligheten i behandling och bedömning kunna bliva av så stor betydelse, att kungörandet och realprövningen böra sammanföras till en eller ett par domstolar. 1940 års lagstiftning synes giva utrymme för en sådan tillämpning. Ett tänkbart alternativ vore att förlägga prövningen till en särskild nämnd, vars beslut eventuellt icke skulle få överklagas, men tillräckliga skäl härför synas icke föreligga. Prövningen torde vara väl lämpad för domstol, och med hänsyn till den enskildes rätt synes det önskvärt att möjlighet till överklagande står till buds.

Om själva dödningsförfarandet uttalas i promemorian följande:

Kungörelse om dödning förutsättes i 6 § av 1927 års lag bliva införd, bland annat, i allmänna tidningarna i första numret av varje kvartal. Under krig kan det givetvis bliva förenat med synnerliga svårigheter för utgivaren att sprida tidningen eller för allmänheten att följa med kungörelserna i denna. Det kan därför ifrågasättas, huruvida icke den definitiva upprepningen med avseende å förstörda eller förkomna handlingar bör anstå till krigets slut. Om då sker ett allmänt kungörande av inkomna ansökningar om dödning, skulle detta kungörande kunna tillkännagivas — även utomlands — på ett sådant sätt att det tilldrar sig allmän uppmärksamhet. Bland annat skulle över alla anmälda förkomna handlingar kunna tryckas listor, liknande dem som nu utgivas vid lotteridragningar o. s. v. Bestämmelser här om kunna lämpligen meddelas av Kungl. Maj:t.

Det förefaller som om nu föreskriven tid, ett å två år, för fullföljandet av dödningsansökan skulle kunna förkortas, då kungörande skett i sådana mera uppseendeväckande former som nyss nämnts. Det är ju också att märka, att enligt vad nyss sagts den tid som förflyter innan kungörande äger rum förutsättes kunna bliva förlängd. En förkortning av den väntetid som skall förflyta efter kungörandet synes kunna försvaras med att den som efter en sådan katastrof som ett krig icke medverkar till ett snabbt tillrättaläggande av förhållandena får stå sitt kast. Ehuru väntetiden efter ett effektivt kungörande alltså antagligen bör kunna förkortas, är det naturligtvis icke helt uteslutet, att förhållandena tvärtom kunna vara sådana att i stället en förlängning kan vara påkallad i fråga om den väntetid som bör förflyta efter kungörandet. Väntetiden bör med anledning av det sagda kunna bestämmas efter omständigheterna, dock så att enhetliga bestämmelser såvitt möjligt meddelas för alla dödningsärenden eller visst slag av dylika ärenden. Beslut härom torde böra meddelas av Kungl. Maj:t.

I promemorian har, såsom förut nämnts, ifrågasatts att stadga bestämmelser som skulle möjliggöra att snabbt få lyfta av k a s t n i n g å värdehandling som kunde antagas ha förstörts eller förkommit. Till närmare utveckling av denna tanke anföres:

Ett dödningsärende tager redan enligt 1927 års lag avsevärd tid, och tiden kan enligt nyss föreslagna bestämmelser komma att förlängas. Att vänta lång tid, innan något som helst anspråk med framgång kan göras gällande på grund av förkommen handling, kan såsom förut antytts tänkas vålla stora svårigheter för olika slags viktiga institut liksom för enskilda personer. Givetvis är det betänkligt att just under förhållanden, då en viss förvirring kan antagas råda, lätta på förfarandet, men å andra sidan förefaller det naturligt, att tredje man med anledning av krigsförhållanden får i viss utsträckning finna sig i, utom andra, vissa ekonomiska risker som man

eljest ej skulle ålägga honom. En skäligen lösning av denna fråga synes kunna vinnas, därest en särbestämmelse införes beträffande avkastningen. Om denna kan få lyftas utan längre avbrott, oaktat handlingen förkommit, torde de olägenheter som eljest väntetiden i dödningsärendena skulle medföra bliva väsentligt reducerade. En bestämmelse i nämnda hänseende synes böra innehålla, att om sökanden visar sannolika skäl att handlingen för honom förstörts eller eljest förkommit, domstolen äger berättiga honom att efter viss tid, förslagsvis tidigast tre månader, från förfallodagen lyfta ej upp-buren avkastning å handlingen utan att behöva förete denna. Domstolens förordnande får ej gälla för längre tid än till dess ärendet blivit slutligen avgjort.

Den rätt att uppbära avkastningen som grundas å sådant förordnande kan icke göras ovillkorlig. Det måste ju tagas i beräkning, ej blott att annan för inlösen presenterar kuponger, där sådana utfärdats, utan även att någon eljest anmäler sig såsom innehavare av den förkomna handlingen. Domstolen bör därför när som helst äga att återkalla sitt förordnande. Om återkallelse skett, bör domstolen omedelbart underrätta gäldenären därom.

Vad i det föregående sagts om domstolen synes på landet även böra gälla domaren.

Beträffande innebörden av förordnande om rätt att lyfta avkastningen må i övrigt framhållas, att verkan därav blir att, om den till vars förmån förordnandet meddelats lyfter avkastningen, gäldenären är fri från sin förpliktelse i motsvarande mån, även om det skulle visa sig att den förre ej var rätt fordringsägare. Tydligt är, att om gäldenären ej ställer sig förordnandet till efterrättelse men det, innan beloppet utbetalats, visar sig att annan var rätt fordringsägare, gäldenären icke må förpliktas att utgiva beloppet till den som utverkat förordnandet. Detta skall alltså endast avse att ersätta den legitimation som eljest innehavet av handlingen utgjort.

Skulle det, sedan utbetalning skett, visa sig, att den som uppträtt såsom sökande i dödningsärendet i själva verket avhänt sig handlingen, skall han givetvis förpliktas att utgiva den avkastning, han på grund av rättens eller domarens förordnande till äventyrs orättmätigt uppburit, till den som förvärvat handlingen eller dennes rättsinnehavare. Att någon, utan sökandens medverkan, i god tro blivit innehavare av handlingen, bör däremot icke medföra, att sökanden skall till den godtroende innehavaren utgiva den avkastning, han enligt rättens förordnande uppburit.

Den omständigheten, att dödning eventuellt icke medgives i det slutliga utslaget, synes icke i och för sig böra föranleda återbetalningsskyldighet, i all synnerhet som det icke därmed är visat vem som rätteligen bort uppbära avkastningen.

Förordnande om rätt att lyfta avkastningen bör kunna meddelas även för förfluten tid.

En särskild fråga bör uppmärksammas i detta sammanhang, nämligen hur domstolen skall förfara då — såsom brukligt är — till obligation eller aktiebrev utfärdats särskilt kupongark. Om dödningsansökningen avser både huvudförbindelsen och kupongarket, böra de utan tvekan betraktas som en enhet och rätt att lyfta avkastningen kunna medgivas, oaktat detta i själva verket betyder att kupongerna dödas, i den mån avkastningen lyftes. Om huvudhandlingens finnes i behåll under det att kupongarket förkommit, t. ex. därför att de förvarats på olika ställen, bör förordnande om rätt att lyfta avkastningen kunna meddelas, även om dödningsansökan avser endast kupongarket. Ett stadgande härom synes behöfligt.

I detta sammanhang diskuteras i promemorian frågan huruvida även kapitalbelopp skulle kunna få lyftas utan avvaktan på dödningsärendets ut-

gång. En bestämmelse i dylik riktning förklaras emellertid gå alltför långt. Denna ståndpunkt utvecklas i promemorian på följande sätt:

Till stöd för yrkande om en bestämmelse av angiven innebörd kan väl åberopas, att den som förlorat handlingen skulle under väntetiden i dödningsärendet kunna gå miste om all avkastning å kapitalet, enär gäldenären icke blir skyldig att utbetala detta förrän vid väntetidens slut och ränta ofta icke löper efter förfalldagen. Gäldenären skulle i så fall göra en obehörig vinst, och det är givetvis i hög grad osäkert, huruvida domstolarna skulle anse sig kunna ålägga honom att utgiva denna vinst. Å andra sidan kan invändas, att i fall då sökanden i dödningsärendet har förebragt särskilt goda skäl för dödningsansökningen — och i andra fall skulle det uppenbarligen vara synnerligen vådligt att medgiva utbetalning till honom — han bör kunna träffa godvillig överenskommelse med gäldenären. Möjlighet att erhålla avkastning å kapitalet synes för övrigt kunna bevaras, om borgenären så fort som möjligt instämmer gäldenären till domstol med yrkande om att kapitalbeloppet skall utdömas. Ränta skall i så fall beräknas åtminstone från stämningdagen, oaktat målet bör förklaras vilande i avbidan på utgången i dödningsärendet. Denna regel innebär icke någon obillighet mot gäldenären, enär denne kan nedsätta beloppet hos överexekutor enligt 1927 års lag om gälds betalning genom nedsättning i allmänt förvar, varefter endast bankräntan löper.

Möjligen skulle kunna ifrågasättas att giva Kungl. Maj:t befogenhet föreskriva att ränta under krigsförhållanden skall utgå även å förfallet kapitalbelopp, därest ansökan ingivits om dödning av handlingen. Det synes dock knappast föreligga tillräckliga skäl att införa en sådan bestämmelse om möjlighet att utöka en gäldenärs avtalsmässigt bestämda förpliktelser.

Sedan i promemorian på närmare angivna skäl avisats tanken att uppställa särskilda bestämmelser om bevisningen i dödningsärenden som här avses, behandlas slutligen ett speciellt spörsmål om betalningsorten med anledning av förekommande bestämmelser i vissa obligationer och aktiebrev, om att kupongerna komma att inlösas av vissa banker m. fl. För att möjliggöra kontroll över utbetalningen under krigsförhållanden kunde det vara nödvändigt att kunna häva eller jämka en dylik bestämmelse. Särskilt om förordnande meddelats angående rätt att efter viss tid från förfalldagen lyfta avkastning, kunde uppstå svårigheter att kontrollera, att ej avkastningen likväl lyftes av annan. På grund härav syntes Kungl. Maj:t böra äga rätt att medgiva avsteg från utfästelser av angiven art i värdehandlingar vilka kunna bli föremål för dödning. Ett dylikt avsteg syntes innebära ett så ringa ingrepp i borgenärens rättigheter, att det icke vore nödvändigt att tillerkänna honom någon kompensation därför.

Vad angår de föreslagna särskilda bestämmelsernas giltighetstid uttalas i promemorian, att det syntes böra ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma, när och huru länge de föreslagna bestämmelserna skola vinna tillämpning. Härom anföres vidare:

I fråga om ikraftträdandet äro åtminstone två alternativ tänkbara. Antingen kan lagen göras tillämplig jämväl på ansökningar, som redan äro anhängiga vid tiden för ikraftträdandet, eller också kunna dessa lämnas utanför. Avgörandet i denna del synes böra träffas efter vad som är praktiskt och påkallas av situationen. Det kan vara lämpligt, att med kungörandet av äldre ansökningar, som relativt nyligen inkommit, får anstå till dess

lugnare förhållanden inträtt, mot det att sökanden eventuellt berättigas att lyfta avkastningen enligt de föreslagna bestämmelserna därom. Vidare bör uppmärksammas, att förstöring genom krigsåtgärd kan ha ägt rum redan innan förordnande om lagens ikrafträdande hunnit meddelas. Dödning med anledning därav bör kunna få ske med tillämpning av de nya reglerna, oavsett om ansökan inkommit före eller efter deras ikrafträdande. Vad särskilt beträffar obligationer torde Kungl. Maj:t böra äga att bestämma viss dag, från vilken innehavaren skall anses ha varit berättigad att erhålla dödning, även om lagens bestämmelser sätts i tillämpning först senare.

Angående upphävandet av de föreslagna bestämmelsernas tillämplighet torde icke gärna stå annan möjlighet till buds än att allmänheten från och med viss tidpunkt avskäres från möjligheten att ingiva ansökan om tillämpning av bestämmelserna. Tidigare anhängiggjorda ansökningar måste tydligen få handläggas till slut.

I fråga om obligationer kunde det ifrågasättas att begränsa möjligheten att erhålla dödning till de fall då förlusten ägt rum medan kriget varade. Det synes dock rimligare att låta denna möjlighet kvarstå även för den icke alltför långa tid som kan förflyta från krigets slut till den dag då ansökningar om dödning enligt nu ifrågavarande lag senast skola vara ingivna.

I promemorian föreslås slutligen, att Kungl. Maj:t skall erhålla befogenhet att meddela straffbestämmelser för oriktiga uppgifter i dödningsärenden.

Vid promemorian hade fogats ett i enlighet med det anförda upprättat utkast till lag med vissa bestämmelser om dödande av handlingar som förstörts under krig m. m.

Enligt 1 § i utkastet äger Konungen vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden förordna, att, med avvikelse från vad i lagen om dödande av förkommen handling stadgas, de särskilda bestämmelser som upptagas i utkastet skola träda i tillämpning. I 2 § har upptagits bestämmelse om rätt att erhålla dödning av obligation som kan antagas hava blivit förstörd eller eljest hava förkommit efter viss dag som Konungen bestämmer. Befogenhet för Konungen att meddela särskilda föreskrifter om kungörandet av och om tiden för fullföljd av inkomna dödningsansökningar stadgas i 3 §. Därefter tillerkännes i 4 § rätten eller domaren befogenhet att i avvaktan på laga kraftägande beslut i anhängigt ärende berättiga sökanden att lyfta avkastning å handlingen, om sannolika skäl äro att den förstörts eller eljest förkommit för honom. Förordnande härom må enligt 5 § meddelas jämväl om ansökningen avser allenast kuponger till skuldebrev eller aktiebrev. Under 6 § har upptagits stadgande om rätt för Konungen att stadga avsteg från vad i handling, som avses med lagen, må vara bestämt om betalning hos annan än gäldenären. I 7 och 8 §§ meddelas bestämmelser som giva Konungen befogenhet att bestämma, när ansökan skall hava inkommit för att lagen skall tillämpas därå. Slutligen skall Konungen enligt 9 § äga meddela bestämmelser om straff för oriktig uppgift i ärende som avses i lagutkastet.

Över promemorian jämte därvid fogat lagutkast ha efter remiss avgivits yttranden av fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, bank-

och fondinspektionen, försäkringsinspektionen, svenska bankföreningen, svenska försäkringsbolags riksförbund, styrelsen för Stockholms fondbörs, Sveriges allmänna hypoteksbank, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, svenska bostadskreditkassan och svenska fondhandlareföreningen.

I yttrandena har i allmänhet icke framställts någon väsentlig erinran mot den ifrågasatta lagstiftningen som ansetts fylla en brist i den ekonomiska krigsberedskapen. I flera fall har emellertid framhållits, att frågan om dödning av obligationer borde erhålla sin reglering för fredsförhållanden och att detta spörsmål inverkade på den nu föreliggande lagstiftningens utformning. *Fullmäktige i riksbanken* ha sålunda ansett att det skulle vara av värde om 1927 års lag kompletterades med avseende å obligationer. *Bank- och fondinspektionen* har intagit samma ståndpunkt och härom anfört följande:

Under år 1940 utarbetades inom justitiedepartementet en promemoria angående lagstiftning om dödning av obligationer. Det vid promemorian fögade författningsförslaget innebar ett utvidgande av tillämpligheten för lagen den 8 april 1927 om dödande av förkommande handling till att avse jämväl obligationer, med undantag av premieobligationer, samt kuponger till obligationer. I utlåtande den 15 april 1940 över promemorian uttalade sig bank- och fondinspektionen för en utvidgning av dödningslagen till att avse jämväl obligationer, därvid inspektionen emellertid ifrågasatte vissa ändringar i departementsförslaget. Inspektionen vidhåller alltjämt, att det är av behovet påkallat, att dödningslagen får sin tillämplighet utvidgad till att avse obligationer, detta så mycket mera, som staten numera upplagt ofantliga obligationslån. Inspektionen åberopar vad ämbetsverket i ämnet anfört i sitt nyssnämnda utlåtande. Enligt inspektionens förmenande bör sålunda i första hand dödningslagen givas sin åsyftade tillämplighet. Inspektionen förbiser emellertid icke, att omständigheterna kunna under krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden utveckla sig på sådant sätt, att det icke kan förslå med ett sådant mortifikationsförfarande, som dödningslagen innebär. En viss erfarenhet kan härutinnan dragas av de inträffade förhållandena i Holland, under det att förhållandena i Finland efter dess senaste krig pekar på motsatsen. Försiktigheten manar att medan tid är planera en lagstiftning om särskilt mortifikationsförfarande för sådant fall som nyss nämnts, även om en lagstiftning i ämnet endast skulle kunna angiva de stora linjerna, vilka eventuellt framdeles skulle behöva nydragas med hänsyn till de förhållanden, som må komma att inträffa. I sådant avseende synes det departementsförslag, som nu föreligger till bedömande och som avser handlingar i allmänhet, å vilka dödningslagen är tillämplig, kunna i stort sett läggas till grund.

Även *försäkringsinspektionen* har uttalat, att en lagändring snarast måtte vidtagas, varigenom medgäves rätt att erhålla dödning av obligationer under normala förhållanden.

Svenska bankföreningen har erinrat om att i den tidigare remitterade promemorian framhållits att tillräckliga skäl ej förelåge att inskränka möjligheten att erhålla dödning av obligationer till krigsförhållanden. Föreningen tillägger:

Under det senast förflutna året har utvecklingen varit sådan, att obligationernas fortfarande uteslutning ur gällande dödningslag än mera än tidigare framstår såsom oskälig. Det gångna året har präglats av statslåneemis-

sioner på väldiga belopp. Otvivelaktigt äro ytterligare dylika obligationslån att förvänta i tämligen oavslutad följd. Då det nu betänkes, att de skäl, som föranledde att vid tillkomsten av 1927 års lag obligationerna blevo uteslutna ur densamma, numera med fog icke tilläggas någon avgörande betydelse, framstår det såsom något i själva verket särdeles orimligt, att staten, samtidigt med att den genom sina obligationsemissioner ställer utomordentliga krav på medborgarnas offervilja, alltjämt underlåter att bereda dem den känsla av trygghet, som skulle erhållas genom att obligationer bleve i här ifrågavarande avseende likställda med andra, i dödningslagen upptagna handlingar. Vidare får styrelsen erinra om, att i ett betydelsefullt hänseende de rent praktiska förutsättningarna för dödningslagens tillämpning å obligationer under loppet av det senaste året undergått en grundlig ändring till det bättre. Krigsfaran har nämligen väckt allmänhetens uppmärksamhet på angelägenheten av åtgärder, varigenom det må vara möjligt att, då obligationer förkommit, åstadkomma för bevisningen erforderlig identifiering av dem. Sådana åtgärder — förteckningar som förvaras på annan plats än obligationerna, obligationernas och kupongernas förvaring på skilda platser — hava nu tvivelsutan blivit vidtagna beträffande det överväldigande flertalet av de i landet utelöpande obligationerna. Vidkommande den utredning i dödningsärenden, som enligt 8 § dödningslagen skall på föreläggande av rätten förebringas (såsom huruvida ränta uppburits), må erinras, att de gäldenärer, som ej under skälig tid förvara de inlösta kupongerna i ordnat eller någorlunda ordnat skick, torde vara mycket sällsynta. Banker och andra penninginrättningar inleverera kupongerna till gäldenärerna sorterade åtminstone efter emissioner, förfallodagar och valörer. För gäldenärerna bör alltid finnas möjlighet att, om ock stundom med en del besvär, åstadkomma den utredning, som av rätten önskas.

Svenska försäkringsbolags riksförbund, styrelsen för Stockholms fondbörs och Svenska fondhandlareföreningen ha samstämmigt uttalat sig för att frågan om dödning av obligationer även för fredsförhållanden snarast får sin lösning.

Mot utformningen av det remitterade lagförslaget ha i yttrandena framställt vissa detaljanmärkningar.

Beträffande de föreslagna bestämmelserna om rätt att lyfta avkastning har i flera yttranden förordats en förlängning av den föreslagna väntetiden från tre till sex månader. Vissa erinringar ha även framställts med anledning av uttalandena i promemorian angående innebörden av nämnda bestämmelser. *Bank- och fondinspektionen* har sålunda framställt anmärkning mot uttalandet i motiveringen, att den omständigheten att någon utan sökandens medverkan i god tro blivit innehavare av handlingen i fråga icke borde medföra skyldighet för sökanden i dödningsärendet att till den godtroende innehavaren utgiva den avkastning han berättigats uppbära. Uttalandet syntes i den kategoriska form, det fått, strida mot allmän rättsuppfattning och det borde överlämnas åt rättstillämpningen att i varje särskilt fall avgöra vem som slutligen skulle tillerkännas dylik i förskott lyftad utdelning. *Styrelsen för Stockholms fondbörs* har funnit bättre överensstämma med rättsuppfattningen att stadga, att så länge dödning av en handling icke skett den som enligt rättens beslut uppburit avkastning å handlingen borde vara skyldig att återbetala sålunda uppburen avkastning till

den som utan sökandens medverkan i god tro blivit innehavare av handlingen. *Fullmäktige i riksbanken och svenska bankföreningen* ha ansett uttryckliga lagbestämmelser erforderliga. Bankföreningen och *svenska försäkringsbolags riksförbund* ha tillika ifrågasatt, huruvida icke godtroende innehavare som lede förlust borde gottgöras av allmänna medel eller på något annat sätt. — I några yttranden förordas bestämmelse om att rättens beslut om tillstånd att lyfta avkastning skall kungöras, Därjämte har påpekats, att gäldenären alltid borde erhålla tillfälle att yttra sig i ärendet. Av *Sveriges allmänna hypoteksbank* har påyrkats bestämmelse, att återkallelse av rättens beslut ej skall gälla betalning som ägt rum innan gäldenären erhållit kännedom om återkallelsen.

I det yttrande som avgivits av *svenska bostadskreditkassan* förordas, att bestämmelserna underkastas omarbetning i syfte att underlätta för sökanden att i vissa fall utbekomma såväl avkastning som förfallande kapitalbelopp. Härom anföres följande:

Såväl svenska bostadskreditkassan som övriga obligationsutgivande hypoteksinstitutioner emottaga av dem utfärdade obligationer kostnadsfritt i depôt, varom de utfärda depositionsbevis (certifikat) till deponenten. Inskrivning härom sker i särskild skuldbok, som — såvitt styrelsen har sig bekant — antingen upprättas i dubbla exemplar eller lätt kan rekonstrueras därigenom att till skuldboken hörande specialer upprättats i dubbla exemplar. De två exemplaren av skuldboken eller specialerna äro avsedda att vid krig eller krigsfara förvaras på skilda orter, varigenom man såvitt möjligt velat skydda ifrågavarande handlingar mot förstörelse. Denna depôtverksamhet står under noggrann kontroll, och erinras må att också de tre hypoteksinstitutionernas verksamhet är reglerad genom specialförfattningar, som tillförsäkrar staten omedelbart inflytande inom institutionernas ledning.

Visserligen torde de nämnda institutionerna i möjligaste mån sörja för att hos dem deponerade obligationer undandragas krigsfara. Men om obligationerna icke desto mindre skulle förstöras eller förkomma, synes det berättigat, med hänsyn till de särskilda förutsättningar och bestämmelser som på dessa håll finnas för depôtverksamheten, att ge deponenterna eller deras rättsinnehavare en privilegierad ställning. Styrelsen föreslår därför, att deponent eller dennes rättsinnehavare, därest särskilda skäl icke däremot äro, av domstolen skall tillerkännas rätt att redan från förfalldagen uppbära avkastning.

Av samma skäl synes föreskrift kunna meddelas därom, att domstolen, om särskilda skäl däremot icke äro, skall förordna, att deponent eller dennes rättsinnehavare äger uppbära förfallet kapitalbelopp. Möjligen bör man här, med hänsyn till att fråga är om kapitalet i dess helhet i syfte att minska risken för att bestämmelsen utnyttjas på ett obehörigt sätt av oredlig deponent eller dennes rättsinnehavare, föreskriva att kapitalet icke får lyftas förrän förslagsvis tre månader efter förfalldagen.

Svenska försäkringsbolags riksförbund har ansett sig kunna utgå från att vederbörande gäldenär, som ofta vore staten, kommun eller hypoteksinrättning, under de extraordinära förhållanden för vilka lagstiftningen vore avsedd komme att medverka till överenskommelser om lyftandet av förfallna kapitalbelopp.

Med anledning av det i promemorian föreslagna stadgandet om rätt för

Konungen att föreskriva att vad som må vara bestämt om betalning hos annan än gäldenären, respektive aktiebolaget, ej må återopas eller att vidtaga jämkning i sådan bestämmelse har *svenska bankföreningen* framhållit, att det vore en allvarlig sak att upplåta befogenhet för offentlig myndighet att efter sitt skön upphäva eller ändra enskilda avtal. Något behov av den föreslagna befogenheten skulle enligt föreningens mening näppeligen komma att göra sig gällande. Fastmera skulle det sannolikt visa sig, att de svårigheter, som kunde komma att under ett extraordinärt läge framträda, skulle med minsta olägenhet lösas genom åtgärder av vederbörande företag och penninginrättningar själva. Och ganska möjligt vore, att statliga ingrepp med centraliserande syfte här närmast skulle komma att i en besvärlig tid yttermera öka svårigheterna.

Föreningen har slutligen ifrågasatt lämpligheten av att, på sätt i utkastet förutsättes, genom ansvarsbestämmelser ändra karaktären hos ett lagstiftningsområde, som hittills haft helt civilrättslig prägel. Skulle befogenhet för Konungen att meddela bestämmelser om straff upplåtas, borde i varje fall föreskrift om straffmaximum meddelas.

Av den verkställda utredningen framgår, att det är önskvärt att särskilda bestämmelser meddelas beträffande dödning av värdehandlingar under krig och därmed jämförliga förhållanden. Det remitterade lagutkastet synes lämpat att ligga till grund för en sådan lagstiftning, även om det helt naturligt icke är tillfyllest för alla tänkbara situationer.

Denna fråga torde böra upptagas utan avbidan på lösningen av spørsmålet om dödning av obligationer under fredstid, vilket erbjuder flera vanskligheter. Genom att statens nya obligationslån medfört en stor ökning av obligationsstocken kan det senare spørsmålet väl sägas vara aktuellt, men med hänsyn bland annat till dessa obligationers utomordentligt stora spridning synes det påkallat att särskilt beakta den risk för tredje man som ett dödning förfarande under sådana förhållanden innebär. De förutsättningar för dödning av obligationer, som för normala förhållanden föreslagits i en tidigare inom departementet upprättad promemoria, torde böra upptagas till förnyad prövning. Gentemot kravet på en skyndsam ändring i 1927 års lag, så att jämväl obligationer komma att inbegripas, kan erinras om att trygghet mot förlust kan i fråga om statens och ett stort antal andra svenska obligationer vinnas genom inskrivning i vederbörande skuldbok.

Den nu föreslagna lagen skall enligt det remitterade utkastet träda i tillämpning först efter förordnande av Konungen. I utkastet har möjligheten att erhålla dödning av obligationer ytterligare begränsats till sådana som förstörts eller förkommit efter viss dag som Konungen bestämmer. Denna inskränkning synes av praktiska skäl böra utgå. Om lagen skall tillämpas, torde alltså jämväl äldre förluster som till äventyrs icke reglerats i annan ordning böra få återopas. Därigenom skulle alla dylika frågor för förfluten tid kunna bli föremål för behandling i ett sammanhang.

I lagutkastet synas även vissa andra jämkningar böra göras. Sälunda torde

Departements-
chefen.

uttryckligen böra stadgas, att gäldenären, och i fråga om aktiebrev bolaget, skall erhålla tillfälle att yttra sig innan förordnande om rätt att lyfta avkastning meddelas. Vidare lär återkallelse av sådant förordnande icke böra få åberopas gentemot gäldenären eller bolaget förrän beslutet kommit gäldenären eller bolaget tillhanda. Verkan av förordnandet, om det visar sig att annan innehar värdehandlingen, torde böra bedömas enligt vad som kan anses följa av allmänna rättsregler.

I några yttranden har förordats en förlängning av den föreslagna väntetiden innan avkastning enligt rättens tillstånd må lyftas, vilken tid i utkastet bestämts till minst tre månader. En sådan förlängning skulle dock i alltför hög grad motverka bestämmelsens syfte och synes knappast vara påkallad som huvudregel. Förslaget ger emellertid domstolen eller domaren befogenhet att stadga längre tid. Särskild kungörelse om rättens beslut synes icke behöflig.

Att såsom i ett yttrande ifrågasatts i vissa fall stadga ovillkorlig skyldighet för domstolen eller domaren att meddela förordnande om avkastningen synes ej lämpligt. Bestämmelsen torde av de skäl som anförts i promemorian icke heller böra utsträckas till att gälla, utom avkastning, även förfallna kapitalbelopp.

Den föreslagna bestämmelsen om undantag från vissa i värdehandlingar förekommande betalningsföreskrifter torde kunna bliva av praktisk betydelse. Det lär t. ex. vara lämpligt, att om tillstånd meddelas att lyfta avkastning efter viss tid, gäldenären eller i fråga om aktiebrev bolaget må kunna centralisera all utbetalning av ränta eller utdelning efter denna tid så att trygghet mot dubbelbetalning vinnes. Föreskrift om centralisering bör givetvis icke meddelas mot gäldenärens eller bolagets önskan. Vad svenska bankföreningen i övrigt anført mot bestämmelsen synes icke utgöra tillräcklig anledning att utesluta den.

Den föreslagna bestämmelsen om rätt för Konungen att meddela straffbestämmelser torde däremot kunna utgå.

I enlighet med vad sålunda anförts har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag med vissa bestämmelser om dödande av handlingar som förstörts under krig m. m.*

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över förslaget, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Sigrid Linders.

¹ Denna bilaga, som är lika lydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 15 oktober 1941.

Närvarande:

justitieråden FORSSMAN,
BELLINDER,
regeringsrådet LUNDEVALL,
justitierådet STERZEL.

Enligt lagrådet den 13 oktober 1941 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 10 oktober 1941, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlå- tande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag med vissa bestämmelser om dödande av handlingar som förstörts under krig m. m.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet revisionssekreteraren Gösta Walin.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
G. Lindencrona.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 oktober 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman, lagrådets den 15 oktober 1941 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 10 oktober 1941 remitterade förslaget till *lag med vissa bestämmelser om dödande av handlingar som förstörts under krig m. m.*; därvid föredraganden hemställer, att förslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställa förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
G. Lindencrona.